
Slovní hříčky v Havlíčkově publicistickém stylu

Alexandr Stich

V tomto článku naznačíme, jak se využívá v Havlíčkových publicistických projevech slovních hříček. Navazujeme přitom na starší výklad o funkci Havlíčkových publicistických neologismů,¹⁾ a to proto, že ve funkčním využití obou jevů jsou některé významné shody.

Slovní hříčky (kalambúry) zůstávají obvykle za hranicí pozornosti lingvistiky a stylistiky; mluví-li se o nich, tedy obvykle jen v humoristicky zabarvených popularizačních pracích. Jde však o jazykově slohový jev hodný pozornosti v několika směrech, má totiž někdy i závažné slohové funkce.

Slovní hříčky se ovšem od neologismů v lecčems dost podstatně liší. Především je rozdíl v samé jejich podstatě; neologismus je zapojen do sítě vztahů jazykové soustavy a má tedy povahu neologismu sám o sobě; kontext, v němž ho bylo užito, na této podstatě nic nemění. Proti tomu slovní hříčka je vytvořena z materiálu, který jako součást jazykové soustavy může být slohově zcela neutrální, hříčka vzniká až v kontextu, vytváří se pomocí vztahů, které se konstituují v dané promluvě. Není to tedy prvek jazykové soustavy, ale prvek řečový (patří konkrétní, jedinečné promluvě).

Na druhé straně však spojuje publicistické neologismy a publicistické slovní hříčky též výsledný efekt, a tedy možnost obdobného slohového využití. Ve slovní hříčce, stejně jako v publicistickém neologismu, se jazykový materiál aktualizuje, stává se nápadným a lze ho užít k tomu, aby se působilo na adresátovo mínění, hodnocení, popř. jednání. (Oba typy tedy spojuje slohová funkce persvazivní, přesvědčovací.)

Spojitosť mezi oběma jevy se projeví někdy i v tom, že důsledkem snahy o vytvoření kalambúru může být vznik nového slova; např. Havlíčkův neologismus dotknutelný vznikl tak, že pro slovní hříčku autor potřeboval protiklad k běžnému přídavnému jménu nedotknutelný: "...takový jest již svět, že každá vrchnost chce držána býti za nedotknutelnou, ale své poddané drží za velmi dotknutelné." (Podobně vznik Čapkova neologismu démonokracie je kontextově podmíněn, je ho užito jako protikla-

du k hláskově podobnému slovu demokracie.) Naopak leckteré publicistické neologismy jsou samy o sobě vlastně i hříčkami (připomeňme Havlíčkovy neologismy odčuprovat, tj. 'odpovědět neseriózně jako dr. Čupr', posledníčešství atd.).

V jazykovědné a stylistické literatuře věnované této otázce jsou i řešení, která neologismy jistého typu řadí přímo mezi slovní hříčky. Například autorka polské monografie o jazykovém humoru D. Buttlerová²⁾ došla k tomuto teoretickému schématu: rozeznává prvky jazykového humoru (tj. stabilní jazykové prostředky, které signalizují svérázný emocionální žertovný postoj mluvčího) a slovní vtip (tj. jazykový kompoziční celek, který je výsledkem vědomé tvůrčí činnosti a má za cíl vyvolat komický efekt). Slovní vtip autorka dále dělí na slovní vtip jazykový (v němž je pouze jazykové ztvárnění samo impulsem ke komickému účinku), slovní vtip řečový (kde komická je situace, nikoli jazykové ztvárnění, a kde lze proto jednotlivé jazykové prostředky nahrazovat jejich synonymy) a vtipy slovně situační. Slovní vtipy třídí i podle toho, zda jazykový materiál vtipu je "tradiční" (tj. zda existuje v nadosobní jazykové soustavě) nebo "netradiční" (tj. nově vznikl pouze pro potřeby určitého vtipu). Toto třídění spojuje s tříděním na slovní vtipy založeném na obecně komickém mechanismu (tj. takovém, který je možný i v komice např. hudební, výtvarné atd.) a na slovní vtipy výlučně jazykové, které nelze vyjádřit jinak než právě jazykovými prostředky. K těmto druhým autorka řadí tzv. modifikace (tj. případy, kdy se upraví zvuková, grafická, tvaroslovná nebo slovotvorná stavba slova nebo kdy se tako upraví frazeologické spojení), neologismy a vtipy založené na homonymii, mnohoznačnosti a využití jiných vztahů existujících v jazykové soustavě. Nejdůležitější rys vlastního, klasického jazykového humoru vidí autorka ve významové dvojrovnosti, tj. ve schopnosti jazykového materiálu užitého ve vtipu vyjadřovat druhotný, skrytý význam.

Návrh na jiné třídění podal kdysi český psycholog B. Brouk³⁾ Za prostředek jazykové komiky pokládal jen ty jevy, kdy komický účín je zcela nebo zčásti závislý na jazykovém materiálu. Jazykové hříčky dělil pak takto:

1. Čistě zvukové hříčky.
2. Zvukové hříčky využívající zvukové podobnosti významově rozličných slov (patří sem např. hláskové obměny vzniklé přidáváním, ubíráním nebo výměnou hlásek atd.).
3. Amfibolické hříčky (využívající mnohoznačnosti a homonymie slov, homofonie slova a spojení slov, přímého a obrazného významu slov a dvojnásobné stylizace).
4. Amfibolizační hříčky (ve kterých se uměle a víceméně násilně slovu nebo spojení slov přidá další význam).

Materiál obou uvedených autorů tvořila především umělecká literatura a lidový jazyk, proto u nich není naše otázka o funkci slovních hříček v projevech publicistického stylu nijak řešena. D. Buttlerová se k ní však na některých místech své práce přiblížila, a to tam, kde mluví o satirické funkci slovních hříček a o degradaci označovaného jevu při některých druzích jazykové komiky. Zčásti se k otázce publicistické funkce slovních hříček přiblížili i někteří badatelé ve výkladech o jazyce spisovatelů, v jejichž díle měla publicistika důležité místo.⁴⁾

K terminologii této oblasti zkoumání připomínáme, že mezinárodního názvu *kalambúr* zde užíváme v souladu s převažující českou tradicí jako synonyma domácího spojení *slovní hříčka* v celém jeho rozsahu. Proti tomu např. D. Buttlerová připomíná, že termínu *kalambúr* se často užívá jen pro označení dodatečného klamného rozčlenění (dekompozici) slova a B. Brouk tento termín výslovně vyhraduje - ve shodě s francouzskou tradicí představovanou Littréem - pouze pro hříčky homonymické a homofonické.⁵⁾

Havlíčkovy slovní hříčky jsou několika druhů:

1. Hříčka je založena na hláskové (a grafické) stavbě slova; slovní hříčka vznikne záměnou hlásky nebo skupiny hlásek, které odlišují jedno slovo od slova druhého, přičemž zamýšleného účinku se dosáhne tím, že čtenář konfrontuje sémantický obsah obou slov: "Sedláci císařští ... řídí se dílem sami ..., dílem úředníky (ř)šízení bývají" (K 116).⁶⁾

"... v každé vesnici máme nyní ... zákonem ustanovené heloty (slovo řecké, které se dobře dá česky holotou přeložiti), kteří dokonce žádného hlasu (tj. při volbách, A.S.) nemají..." (S 50, 1167).

2. Hříčka je založena na tvaroslovných a slovnědruhových jevech:

Pro potřeby slovní hříčky se deformuje jeden z tvarů ohebného slova. Ukazuje to tento příklad: Tyl ve své odpovědi na Havlíčkovu kritiku Posledního Čecha napsal: "Komponista jeho (tj. kritického posudku, A.S.) je jakýsi Havlíček." Tylův povýšenecký tón, jímž se zdůrazňovalo okrajové postavení začínajícího Havlíčka v české literatuře, paralyzoval v dopisu F. Weidenhofferové takto: "Věru jsem nevěděl, mám-li se zlobit, rmoutit, anebo smát, když jsem uviděl, jak si toho jakýsiho Havlíčka k srdci berete" (K 293).

Jindy se "dotváří" tvarová soustava slova. Např. se využije toho, že česká podmětová slovesa (jako vzdálit se, sedět, umřít atd.) nemají soustavu trpných tvarů, a pro účely kalambúru se takový tvar utvoří:

"... pochybujeme ..., že by který soud ... mohl dekretovati na někoho vyšetřovací žalář, o kterém jisto jest, že se nevzdáří, který naopak se ještě bojí, aby proti své vůli vzdálen nebyl..." (S 51, I, 74).

V daném případě se účinek slovní hříčky ještě druhotně zesiluje tím, že pasivní tvar "být vzdálen" se v povědomí adresáta konfrontuje ještě

s větnou dvojicí, v jazyce existující, být vzdálen (kde jde o spojení sponového slovesa být a jmenného tvaru přídavného jména vzdálený).

V jiném případě se expresivního účinku dosáhne tím, že se ve větné dvojici změni slovnědruhová platnost jednoho z členů. V pozadí takové hříčky je běžná transformace větné dvojice složené z příslovce a jím určovaného slovesa ve větnou dvojici přídavné jméno + dějové podstatné jméno (např. mírně probíhat → mírný průběh, tiše zaklepat → tiché zaklepání atd.); ve hříčce se provede taková transformace neregulérně: (dr. Čupr napsal: "... kdo do spisů Štítného ... jen drobet nahlédne, pozná, že Štítného ostatní spisy mimo Rozmluvy nábožné ... z filozofického stanoviska posouditi docela nemožno...") "Kterak mohl p. Č. říci, že z drobet nahlédnutí do spisů Štítného již poznati může, že se nedají posouditi z filozofického stanoviska?" (Q III, s.89).⁷⁾

3. V slovní hříčce se využívá mnohovýznamovosti slova:

Např. se konfrontují významy slovesa hospodařit (1. 'spravovat něco', 2. 'šetřit něčím'). "... žádná (tj. společnost, A.S.) není bez užitku, ani ta Pražská hospodářská společnost, kterou jen každý pomlouvá a z nečinnosti viní, ačkoli ona přec velmi dobře účel svůj, již ve jmeně obsažený, vykonává: onať hospodaří - a sice hospodaří s rozumem svým a šetří si jej i svou učenost, a psánoť jest, kdo s málem hospodařiti neumí, hoden není, by více obdržel.", (Q II, 185). Obdobně je využito i mnohovýznamovosti slova čas: "Za celý ten čas není času na svolání skutečného nějakého sněmu.", (DNN 9) - atd.

I mnohovýznamovost přejatých slov může být základem slovní hříčky: "Ostatně jim (tj. vídeňské vládě, A.S.) povídám dost: že mám úmysl místo novin presovat v Brodě olej, ze sympatie pro presy" (BL 69; presovat: 1. tisknout /noviny/, 2. lisovat /olej ze semen/, a zároveň 1. pres = lis a 2. die Presse - tisk; hříčka předpokládá i částečný bilingvismus adresáta).⁸⁾

K obdobným hříčkám sloužila např. mnohovýznamovost slova nejvyšší ("... jest to vůle Nejvyššího /zde jen míním nejvyššího šéfa policie, a ne na nebi/...", K 590), nebo slova pán ("... nejsou všichni pánové polští tak naduti, aby pána Boha také mezi sebe do stavu panského počítali, protože se říká pán Bůh, tak jako pan Potočka, pan Radziwill...", Q III, 233) atd.

V některých případech není pojmenovávací jednotka mnohovýznamová sama o sobě, další význam jí dal Havlíček pro daný kontext, např. termínu vnitřní nepokoje užitému v oktrojované ústavě ve významu 'bouře ve státě, povstání', dal jiný, eufemistický význam - 'bolení břicha' (S 50, 271).

4. K slovní hříčce slouží mylná motivace slova:

Je tomu tak např. v této souvislosti, kde spojení národní obrana

je zbaveno skutečné a přirozené motivace (národ se brání) a je mu dána motivace právě opačná. "Pak bude následovat zákon o národní obraně, který má jméno své odtud, že pečuje o to, aby se národ brániti nemohl" (S 50, 1687).

5. Využívá se slovtvorných vztahů slov z jedné slovní čeledi a etymologicky příbuzných, avšak významově už nesouvisejících nebo významově různě posunutých; např.: "Česká země ... dle historických ouvazků, závazků a podvazků patří k Německému spolku" (Q II, 197-8); "Poněvadž nesloužíte (tj. F.M.Klácel, A.S.) žádné straně, proto Vám také žádná neposlouží" (DNN 276).

Tato hra se slovy téže čeledi se někdy rozrůstá do značné šíře. Havlíček např. kritizuje uvádění bezcenných divadelních her, které využívaly nadpřirozených, kouzelnických efektů, na českém divadle takto: "Na našem divadle vidíme již po několik neděl samé čáry a kouzla. Páni beneficianti ovšem nejlépe rozumějí, jakým způsobem se hodně mnoho diváků přikouzlití dá; hrozí jim však z toho strašlivé podezření. Jak známo, ztratily čáry a kouzla za našich časů skoro všecken kredit; kouzelníky a čarodějnice považujeme za lidinky, jenž svými kouzly z okouzlených kapes několik okouzlujících plíšků vykouzlití chtějí! Bylo by věru k přání, aby se Kouzelné proutky spletly v notnou kouzelnou metlu, která by čarodějnicím a podobným šarlatánům i se všemi kouzly chuť k okouzlování vykouznila.", (OL 95).

6. Slovní hříčka se opírá o využití slov protikladného významu:

Je tomu tak např. v tomto kontextu, kde se sráží slova vysvětlit a zatemnit: "Tuším, že se nám po těchto vysvětleních (tj. která se očekávala od rakouské vlády, A.S.) jak náleží v očích zatemní!" (S 50, 215); podobně lze využít slova a jeho záporného protějšku: "Činnost pana barona Mecséry (tj. zemského místodržícího, A.S.) obmezovala se jen na nečinnost" (S 50, 914).

7. Aktualizují se frazeologické celky užitím v nepřipadném kontextu:

"On (tj. špatný básník, A.S.) obuje citům svým kurýrské boty a šlape nimi pak do všelijakých strastí a slastí života, až z nich veliké metafory: slze, stesky, krev a kroupy stříkají." (OL 72, krev a slzy = symbol neštěstí, hrůzy; krev a kroupy = jelito, přenes. hloupý člověk). (K této slovní hříčce inspirovala Havlíčka stará lidová frazeologie, zachycená ve slovnících Veleslavínově, Rosově a Dobrovského. Havlíček ji poznal systematickou excerpcí slovníku Jungmannova. Zdánlivě individuální slovní hříčky tak získávají i dimenzi diachronní a mohou nabývat povahy aluze.)

8. Místo obvyklého pojmenování se užije slovo, které je s ním synonymní v jiném významu: "Literatura zde (tj. v carském Rusku, A.S.) ... mačká (druckt) tolik, kolik konzumenti stráví" (K 122, mačkat a tisknout, popř.

tlačit jsou synonymy pouze v obecném významu 'vyvíjením tlaku svírat', nikoli však ve významu 'graficky rozmnožovat tiskem').

9. Obzvláště nápadné a časté jsou u Havlíčka slovní hříčky s vlastními jmény (osob, míst, časopisů atd.). Vlastní jména, i když vznikla ze jmen obecných, mají povahu značek, jejich pojmenovovací motivace je zastřena. Slovní hříčka vzniká aktualizací této původní motivace, a to různými způsoby:

a) překladem cizího jména: např. Potok m. Bach (K 564), Sklenář m. Glaser (Q III, 239), Vlkodlák štutgartský m. Wolfgang Menzel (OL 79-80), Zajíc m. Haase; v tomto posledním případě je funkce kalambúru zvláště zřetelná: "... jen to jest významné, že nešťastným a komickým způsobem začíná (adresa pražských reakcionářů ministerskému předsedovi Schwarzenbergovi, A.S.) zrovna se slovem Bange (strach, ouzkost, hrůza), heslem to a korouhví té strany v Praze, která ještě k tomu náhodou má také za vůdce svého Zajíce.", (S 51, I, s.306); časopis Vandrovní m. Wanderer (Q III, s.235); reakční pražskou Mittelpartei překládá Havlíček jako břišní stranu (S 50, 598).⁹⁾

b) odhalením a využitím původní motivace domácího nebo cizího osobního jména v dalším kontextu; připomíná se např. motivace jmen Pospíšil (Havlíček doufá, že nakladatel P. bude brzy donucen, "aby také honoráry dávati pospíšil", K 135), Šťastný (německobrodského měšťana Šťastného a jeho ženu ironizuje poznámkou, že hrají v ochotnickém divadle hlavní roli, "protože jsou oba šťastní patriciji", K 235), polemiku s konzervativním publicistou Jakubem Malým začal Havlíček biblickým citátem "Běda tomu, kdož by pohoršil jednoho z Maličkých" (PN 88).

Kontextový rozsah takové hříčky je někdy značně široký a síť vnitřních významových spojení uvnitř hříčky je značně složitá: "... pan Schuhmacher udělal si z sešmaňané boty, kterouž zlopověstný Hans Norman byl odhodil (tj. z jeho časopisu Adler, A.S.), pro sebe politické pantofle, kteréž prý se po česku také tichošlápky nazývají ... O sutor, ne ultra crepidam!" (tj. Ševče, drž se svého kopyta!, Q III, 217-218).

c) rozvinutím původní motivace místního jména, názvu časopisu, díla, organizace atd. Havlíček to udělal např. u jména tovaryšstva Ježíšova, kdy užil anekdoty, že Ježíš Kristus se narodil mezi oslem a volem, v životě se stýkal s farizeji a hříšníky a zemřel mezi lotry - jde prý nyní o to, z kterého tohoto "tovaryšstva" pošli jezuité (Q II, 233). U názvu svého časopisu Slovan připomněl paralelu nešťastného osudu rakouských Slovanů a časopisu (S 50, 59) atd. V celý řetězec rozvinul hříčku s motivací místního jména Hustopeče: "Z Hustopeče dopisuje někdo do jistých českých vládních novin pod znamením brejlí. Nedávno upletl tedy tento hustopečský dopisovatel hustý článek o civilním manželství. ... Jak hustá jest ale věda tohoto pana Hustopečana, vidíme nejlépe z toho, když

praví ve svém dopisu: že svazek manželský jest cele nutným, nevybavitelným, ano předurčeným!!! ... On ... náleží k té straně, kteráž s tou samou horlivostí zastává ... celibát ... . Tu ale pan hustopečský dopisovatel ve své husté vědeckosti zapomněl, že ... dokázal vlastně neslušnost celibátu.", (S 50, 1593).

Zvlášť často Havlíček konstruoval slovní hříčky při polemikách s časopisem Hlas Jednoty katolické (např. S 50, 755; S 51, II, 179); nejpropracovenější z nich je tato: "Pod Špilberkem, na Švarcavě - v Brně vychází Hlas. Nevychází tento Hlas ani z rozumu, ani ze srdce, ale vychází tento Hlas z temnosti, kde jest skřípání zubů. Jmenuje se tento Hlas Hlasem Jednoty katolické, ačkoli jest škůdcem i jednoty i katolictví. Hlas jest jen proto, že se hlásí ke každému nově vymyšlenému zázraku a rozhlašuje ustavičně ostudu proti všem nekatolíkům. Jest to hlas chraptivý, zádusivý a souchotinářský ... . Jest to hlas tak nazvaných 'mužů božích'" (S 51, I, 214).

Slovní hříčky nejsou zvláštností pouze slohu Havlíčkova, ale vyskytují se i u jiných významných publicistů. Pro úsporu místa doložíme vždy jen několika příklady:

U Nerudy: Jenom jak se vlast nyní rozhodne, bude-li chtít, abychom ji spasili my, nebo aby ji spásli dr. Schmeykal et kumpanie. // Musí nám každého jara, když již pučí nové květy, pukát také vždy zas ty staré rány naše? // V Uhrách mají tucet ministerstev, ale nikdo tam není, kdo by chtěl být ministrem, u nás zas máme kopu tuctových ministrů, ale prc ně ani jediného ministerstva. Atď.

U Čapka: Hlasy, které má ta která strana k dispozici, jsou velmi cenné, neboť jsou, abychom tak řekli, trhovým zbožím; dá se za ně něco trhnout. // Druhá příčina, proč se u nás lidé stydí dopustit se otevřené veselosti, je docela prostě povýšenectví. (Slovní hříčka vychází z toho, že se vyjde za hranice okruhu substantiv, z nichž se obvykle volí předmět u slovesa dopustit se.)

U Fučíka: (Útok proti pokrokové kultuře se vede) ... ve vykřikovaných a vykřičených večernících. - atď.

Tím, že může užít slovních hříček, liší se publicistický sloh výrazně od slohu odborného, jemuž je tato možnost zásadně odepřena. Naopak má tím publicistický styl výrazný styčný bod se stylem uměleckým a s lidovými jazykovými projevy estetického zaměření, totiž s příslovími, pořekadly a rčeními. Materiál shromážděný F.L.Čelakovským¹⁰⁾ ukazuje, že lidové slovesné umění se ve způsobech vytváření kalambúrů v mnohém s publicistickými hříčkami shoduje; folklór zvláště oplývá hříčkami založenými na aktualizování motivace vlastních jmen. Ostatně sama publicistika těchto lidových prostředků využívá; sám Havlíček měl v oblibě lidový lexikalizovaný kalambúr těšínská jablka.

Je však rozdíl v tom, jaké funkci slovní hříčky v obou jmenovaných slohových oblastech slouží. V lidovém projevu jsou především výsledkem hry s jazykem, vyvolávají humorný efekt a mají i estetickou funkci. Publicistické kalambúry, Havlíčkovy i jiných autorů, působí humorně až drhotně. Jejich hlavní funkce je jazykově ovlivnit adresáta projevu, vyvolávat v něm žádoucí postoj k sdělovanému obsahu, vytvářet názorovou jednotu mezi autorem a adresátem, popř. způsobit, aby se minuly účinkem protivníkovy snahy.¹¹⁾

- 1) Srov. NŘ 54, 1971, s.283 n. Doklady uvádíme pod těmito zkratkami: DNN - Duch Národních novin. Kutná Hora 1851; S 50 - Slovan. Kutná Hora 1850; S 51 I, II, III - Slovan. Kutná Hora, 1., 2. a 3. čtvrtletí; EK - Epištoly Kutnohorské. Kutná Hora 1851; OR - Obrazy z Rus. Praha 1953; OL - O literatuře. Praha 1955; PN a NN - Politické spisy, díl I (Pražské noviny) a díl II (Národní noviny). Praha 1900-3; Q II - Básnické spisy, díl II. Praha 1907; Q III - Básnické spisy, díl III. Praha 1908; K - Korespondence. Praha 1903; BL - Brixenské listy bratru Františkovi. Havlíčkův Brod 1957.
- 2) D.Buttler, Polski dowcip językowy. Warszawa 1968.
- 3) B.Brouk, Jazyková komika, Praha 1941.
- 4) Srov. E.Eckert, Heine und sein Witz. Berlin 1908; A.I.Jefimov, Jazyk satiry Saltykova-Ščedrina. Moskva 1953; Je.A.Zemskaja ve sb. Issledovanija po jazyku sovetskich pisatělej. Moskva 1959 aj.
- 5) Někdy se v jazykovědné literatuře kalambúr chápe úže než zde v dalším výkladu: omezuje se jen na případy, kdy hra se slovy vychází z využití homonym, srov. F.Jílek, Česká sémantika (vysokoškolské skriptum). Praha 1956. O využívání kalambúrů, zvl. v lidovém jazyce, viz J.Beneš, Hříčky se slovy, zvláště cizími. NŘ 20, 1936, s.101 n.
- 6) Tyto slovní hříčky jsou dosti exkluzivní a objevují se velmi zřídka, nejsou však zcela ojedinělé. Např. u Čapka je jeden kalambúr opřen o hláskovou podobu slov vedení a vědění, která jsou v kontextu postavena proti sobě.
- 7) Ve všech třech případech zde uvedených upozornil Havlíček na slovní hříčku i grafickým prostředkem.
- 8) Pro pochopení funkce kalambúrů v publicistických projevech stojí za zmínku, že J.K.Tyl užil sémantické slovní hříčky z téhož významového okruhu, totiž homonymnosti slova tisk (ve významech 'utiskování' a 'tištění knih a časopisů' dokonce jako základního slohově konstruk-

čnického prostředku, na němž založil celé texty, totiž Otevřené psaní jistého souseda z Nevědomic stran svobody tisku a Odpověď Pražského posla sousedovi Trubelkovi stran svobody tisku. - Pražský posel 1848, Praha 1966) Významné také je, že i Tyl tu spojil publicistické využití slovní hříčky s vytvářením neologismů (Nevědomice, Trubelka).

- 9) Zvláštní případ se objevuje v Havlíčkově korespondenci z mládí: kde se mluví o anglických běhounech: jde o Elišku Rennerovou, jejíž jméno má iniciály E.R., stejně jako německé englische Renner.
- 10) Mudrosloví národu slovanského ve příslovích. ²Praha 1949, zvl. s.580 a 615-620.
- 11) Jen ojediněle má u Havlíčka kalambúr funkci jinou - jména Potok bylo užito snad i z obavy před cenzurou dopisu, spojení angličtí běhouni mělo zároveň vyvolat humorný postoj. O výskytu a využití slovních hříček v Havlíčkových epigramech srov. M.Řepková, Satira K.Havlíčka. Praha 1971, s.49 n. Z výsledků, ke kterým autorka dospěla, lze dobře vyvodit, že i veršované satirické práce Havlíckovy mají z hlediska funkčně slohového jasné prvky publicistické, jako vůbec epigram je slohově útvar hybridní, v němž se prolínají jazykově slohové prvky umělecké s publicistickými. O kalambúrech v Křtu sv. Vladimíra srov. tamtéž s.146. - Zavádějící poznámku o věci má E.Chalupný, Havlíček, obraz psychologický a sociologický. Praha 1908, s.247-248; Havlíckovy slovní hříčky chápe jako pouze prostředek vtipu, který řadí mezi "nižší formy" umělecké. - O neologismech v dnešní češtině široce pojednala O.Martincová v monografii Problematika neologismů v současné spisovné češtině. Praha 1983. Z našeho hlediska je podstatná zvláště kap.IV (Nová pojmenování z hlediska funkčního, s.99 n.). Tam též viz bohatý bibliografický soupis (s.152 n.).